

EKOLOGIK MUAMMOLARGA YOSHLARNING MUNOSABATI: IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK TAHLIL VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Anvarova Mahnuna Akmaljon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika yo‘nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: shoismatovafarogat@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-1591-4016>

Ilmiy rahbar: Namagan davlat pedagogika instituti Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasida katta o‘qituvchisi B.A.Tillayev

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19453503>

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada bugungi kunda global darajaga ko‘tarilgan ekologik muammolar va ularga nisbatan zamonaviy yoshlarning munosabati keng ko‘lamda tahlil qilinadi. Tadqiqotda yoshlarning ekologik ongi, madaniyati va kompetensiyasini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari o‘rganilgan. Shuningdek, maqolada "ekologik xavotir" (eco-anxiety) tushunchasi, uning yoshlar psixologiyasiga ta'siri va xalqaro miqyosdagi tendentsiyalar ko‘rib chiqiladi. O‘zbekiston misolida “Yashil makon” umummilliy loyihasining yoshlar dunyoqarashini o‘zgartirishdagi roli va barqaror kelajakni qurishdagi ahamiyati yoritilgan. Xulosa qismida yoshlarning ekologik faolligini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar berilgan.*

***Аннотация:** В данной статье всесторонне анализируются экологические проблемы, ставшие сегодня глобальными, и отношение к ним современной молодежи. В исследовании изучены теоретические и практические аспекты формирования экологического сознания, культуры и компетентности молодежи. Также в статье рассматривается понятие «экологической тревожности» (eco-anxiety), её влияние на психологию молодежи и международные тенденции. На примере Узбекистана освещается роль общенационального проекта «Яшил макон» в изменении мировоззрения молодежи и его значение в строительстве устойчивого будущего. В заключительной части даны научно обоснованные рекомендации по повышению экологической активности молодежи.*

***Abstract:** This article comprehensively analyzes the environmental problems that have become global today and the attitude of modern youth towards them. The study examines the theoretical and practical aspects of the formation of environmental consciousness, culture, and competence of young people. The article also discusses the concept of "eco-anxiety," its impact on youth psychology, and international trends. Using the example of Uzbekistan, the role of the national project “Yashil makon” in changing the worldview of youth and its importance in*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

building a sustainable future is highlighted. In the concluding part, science-based recommendations are given to increase the environmental activity of young people.

Kalit soʻzlar: *Ekologik ong, ekologik madaniyat, yoshlar, eco-anxiety, Yashil makon, iqlim oʻzgarishi, barqaror rivojlanish, ekologik kompetensiya, global ekologiya, ekologik tarbiya, ekologik xavotir, ijtimoiy faollik.*

Ключевые слова: *Экологическая осведомленность, экологическая культура, молодежь, эко-тревога, зеленые зоны, изменение климата, устойчивое развитие, экологическая компетентность, глобальная экология, экологическое образование, экологическая тревога, социальный активизм.*

Keywords: *Ecological awareness, ecological culture, youth, eco-anxiety, Green space, climate change, sustainable development, ecological competence, global ecology, ecological education, ecological anxiety, social activism.*

Ekologik muammolarning dolzarbligi va yoshlarning oʻrni.

XXI asr insoniyat tarixida texnologik taraqqiyot bilan bir qatorda global ekologik inqirozlar davri sifatida ham muhrlanmoqda. Sayyoramizdagi tabiiy muvozanatning buzilishi, iqlim oʻzgarishi, suv resurslarining kamayishi va bioxilma-xillikning yoʻqolishi nafaqat bugungi avlod, balki kelajak avlodlarning yashash sharoitlariga jiddiy xavf solmoqda. Bunday sharoitda jamiyatning eng dinamik va oʻzgarishlarga moyil qatlami boʻlgan yoshlarning ekologik masalalarga munosabati markaziy masalaga aylanadi.

Yoshlar – bu nafaqat kelajakning merosxoʻrlari, balki bugungi kunning faol ishtirokchilaridir. Ularning ekologik ongi qanchalik yuqori boʻlsa, ertangi kungi ekologik xavfsizlik shunchalik mustahkam boʻladi. Hozirgi kunda ekologiya va inson oʻrtasidagi uygʻunlikni saqlash muammosi eng dolzarb masalalardan biri boʻlib qolmoqda [1, 7]. Dunyo miqyosida yoshlarning ekologik masalalarda yanada faol va tashabbuskor boʻlishlari uchun barcha sharoitlar yaratilmoqda, chunki ular ekologik muammolarga kreativ yechimlar taklif qila oladigan asosiy kuch hisoblanadi [1, 4].

Ushbu maqolaning maqsadi yoshlarning ekologik muammolarga boʻlgan munosabatini turli aspektlarda – psixologik, ijtimoiy va amaliy jihatdan oʻrganish hamda Oʻzbekistonda ushbu yoʻnalishda olib borilayotgan islohotlarning samarasini tahlil qilishdan iborat.

Global ekologik tendentsiyalar va yoshlarning bilim darajasi

Xalqaro tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, yoshlar oʻrtasida ekologik savodxonlik darajasi ortib borayotgan boʻlsa-da, hali ham jiddiy "boʻshliqlar" mavjud. Masalan, 2025-yilgi "Youth Climate Literacy Snapshot" hisobotiga koʻra, oʻsmirlarning atigi 54 foizi inson faoliyati natijasida

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

hosil bo’lgan issiqxona gazlari chiqindilarini iqlim o’zgarishining asosiy omili sifatida aniqlay olgan [3, 1]. Bu esa yoshlar o’rtasida fundamental ekologik bilimlarni yanada chuqurlashtirish zarurligini ko’rsatadi.

Global miqyosda yoshlar iqlim harakatlarining harakatlantiruvchi kuchi bo’lib maydonga chiqmoqda. UNICEF va boshqa xalqaro tashkilotlar o’tkazgan so’rovnomalarga ko’ra, Gen Z (Z-avlodi) vakillari o’zlarini sayyora taqdiri uchun eng ko’p qayg’uradigan avlod deb hisoblaydilar. Biroq, qiziqarli bir tendentsiya kuzatilmoqda: yoshlar iqlim o’zgarishidan eng ko’p xavotirda bo’lsalar-da, ularning barqaror turmush tarziga (sustainable living) amaliy jalb etilishi ba’zan pasayish ko’rsatkichlarini namoyish etmoqda [3, 2]. Bu "bilim bor, lekin harakat yetarli emas" degan paradoksal holatni keltirib chiqaradi.

2.1. Axborot oqimi va yoshlar dunyoqarashi

Raqamli texnologiyalar davrida yoshlar ekologik ma'lumotlarni asosan ijtimoiy tarmoqlar orqali olmoqdalar. Bu ularda ekologik muammolarga nisbatan tezkor munosabat bildirish ko’nikmasini shakllantirdi. Shunga qaramay, ma'lumotlarning tarqoqligi va ba'zan ilmiy asoslanmaganligi yoshlarda ekologik muammolarning tub mohiyatini anglashda qiyinchilik tug’dirmoqda. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, yoshlarning ekologik kompetensiyasi nafaqat tabiatni asrash, balki zamonaviy ekologik muammolarga tayyorlikning asosiy jihati hisoblanadi [1, 2].

Yoshlar psixologiyasi: "ekologik xavotir" (eco-anxiety) fenomeni

Ekologik muammolar yoshlarning nafaqat jismoniy dunyosiga, balki ularning ruhiy holatiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. "Eco-anxiety" yoki ekologik xavotir – bu iqlim inqirozi va atrof-muhitning yomonlashishi natijasida kelib chiqadigan surunkali qo’rquv va tashvish hissidir. Oxirgi yillarda o’tkazilgan so’rovnomalarda shuni ko’rsatadiki, yoshlarning 85 foizi iqlim o’zgarishi va uning odamlarga ta'siridan kamida o’rtacha darajada xavotirda, 57.9 foizi esa juda qattiq tashvishlanmoqda [3, 4].

Ushbu psixologik holat yoshlarning kelajakni rejalashtirishiga, oila qurish yoki kasb tanlash borasidagi qarorlariga ham ta'sir qilmoqda. AQShda o’tkazilgan tadqiqotlarga ko’ra, har uch yoshdan ikkitasi (63%) “ekologik xavotir”ni boshidan kechirmoqda, bu esa ularning kundalik hayotiga psixologik bosim o’tkazmoqda [3, 9].

3.1. Umid va tushkunlik o’rtasidagi muvozanat

Ekologik xavotir faqat salbiy oqibatlariga ega emas. Ba'zi psixologlarning fikricha, bu hissiyot "konstruktiv tashvish"ga aylanishi va yoshlarni faolroq harakat qilishga undashi mumkin. Biroq, agar yoshlar o’zlarini ekologik muammolar oldida o'jiz his qilsalar, bu ularda tushkunlikka

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

va loqaydlikka olib keladi. Shu sababli, ekologik tarbiya jarayonida faqat muammolarni ko‘rsatish emas, balki ularning yechimlarini ham o‘rgatish muhim ahamiyat kasb etadi [2, 10]. Yoshlarda iqlim o‘zgarishiga nisbatan o‘rtacha darajadagi xabardorlik, umid va xavotir uyg‘unligi kuzatilmoqda [3, 10].

O‘zbekiston yoshlarining o‘rni va “Yashil makon” loyihasi

O‘zbekistonda yoshlar aholining katta qismini tashkil etadi, shu sababli ularning ekologik madaniyatini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Mamlakatimizda yoshlarning ekologik huquqiy ongi va madaniyatini oshirishga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirilmoqda [4, 5]. Xususan, “Yashil makon” umummilliy loyihasi bu borada eng yirik va samarali tashabbus bo‘ldi.

“Yashil makon” loyihasi doirasida har yili millionlab ko‘chatlar ekilmoqda. Bu jarayonda yoshlarning ishtiroki shunchaki daraxt ekish emas, balki tabiatga bo‘lgan munosabatni tubdan o‘zgartirish, vatanparvarlik va mas’uliyat hissini shakllantirishdir [4, 1]. Maqsad – jamiyatda yoshlarning ekologiyaga oid huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, qonun ustuvorligini ta’minlashdir [4, 5].

4.1. Ekologik madaniyatni shakllantirish omillari

Yoshlarda ekologik madaniyatni shakllantirishda pedagogik omillar alohida o‘rin tutadi. O‘quv dasturlariga ekologik yo‘nalishdagi fanlarni kiritish, talabalar o‘rtasida ekologik tanlovlar o‘tkazish muhim ahamiyatga ega [2, 5]. Shuningdek, O‘zbekiston Ekologik partiyasi faoliyatida ham yoshlarning o‘rni ortib bormoqda. Ma'lumotlarga ko‘ra, partiya a'zolarining salmoqli qismini xotin-qizlar va yoshlar tashkil etadi [4, 6].

O‘zbekistonda 2030-yilgacha bo‘lgan ekologik madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi qabul qilingan bo‘lib, unda yosh avlodga ekologik ta’lim-tarbiya berishning aniq mexanizmlari belgilangan [4, 10]. Bu jarayon maktabgacha ta’lim muassasalaridan boshlanishi lozim, chunki aynan shu yoshda bolalarda tabiatga nisbatan ilk mehr va ongli munosabat shakllanadi [2, 10].

Xalqaro tajriba: yoshlarning iqlim harakatidagi ishtiroki

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yoshlar xalqaro miqyosdagi iqlim jarayonlarining muhim ishtirokchisiga aylangan. Masalan, "YouthCan" – iqlim harakati bo‘yicha yoshlar hamjamiyati milliy, mintaqaviy va global darajadagi iqlim siyosatida yoshlarning ishtirokini ta’minlab kelmoqda [2, 8]. Bunday platformalar yoshlarga o‘z ovozlari qaror qabul qiluvchi organlarga yetkazish imkonini beradi.

Rivojlangan mamlakatlarda yoshlar nafaqat norozilik namoyishlari (masalan, "Fridays for Future"), balki "yashil startaplar" va innovatsion texnologiyalar orqali ham ekologik

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

muammolarga yechim taklif qilmoqdalar. UNICEF va Capgemini tadqiqotiga ko’ra, 16-24 yoshdagi yoshlar "yashil ko‘nikmalar"ni (green skills) egallashga katta qiziqish bildirmoqdalar [3, 8]. Bu ko‘nikmalar kelajakdagi "yashil iqtisodiyot"da muvaffaqiyatli ishlash uchun zarurdir.

5.1. Mintaqaviy hamkorlik va yoshlar

Markaziy Osiyo mintaqasida ekologik muammolar (masalan, Orol dengizi fojiasi) barcha davlatlar uchun umumiy hisoblanadi. Shu sababli, mintqa yoshlarining hamkorligi iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashda samarali vosita bo‘lishi mumkin. Samarali mintqaviy hamkorlik yoshlarning iqlim jarayonlarida ishtiroki orqali yanada kuchayadi [4, 3].

Ekologik muammolarga yoshlarning munosabatini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, bugungi avlod tabiatga nisbatan ancha sezgir, bilimli va tashvishli. Biroq, bu xavotir va bilimlarni real amaliy harakatlarga aylantirish uchun tizimli yondashuv talab etiladi. Yoshlar – jamiyatning transformatsion kuchi bo‘lib, ularning ekologik ongi barqaror kelajak poydevorini tashkil etadi. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan “Yashil makon” kabi loyihalar nafaqat ekologik holatni yaxshilashga, balki yoshlar o‘rtasida yangi ekologik qadriyatlarni qaror toptirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar natijasida shuni aytish mumkinki, yoshlarning ekologik muammolarga munosabati uchta asosiy bosqichda shakllanadi: xabardorlik (bilim), hissiy munosabat (xavotir yoki umid) va amaliy faollik (ishtirok). Hozirgi kunda biz "xabardorlik" bosqichidan "amaliy faollik" bosqichiga o‘tish davrini boshdan kechirmoqdamiz. Bu jarayonda davlat, ta’lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlari yoshlarga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishi va ularning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlashi shart.

Ilmiy-amaliy Tavsiyalar:

Ekologik ta’limni raqamlashtirish: Yoshlar uchun qiziqarli bo‘lgan mobil ilovalar, VR-texnologiyalar va gamifikatsiya usullari orqali ekologik bilimlarni yetkazish tizimini yo‘lga qo‘yish.

"Eco-Anxiety"ni boshqarish: Maktab va universitetlarda yoshlarga ekologik xavotirni yengish va uni ijobiy harakatga aylantirish bo‘yicha psixologik treninglar tashkil etish.

Yashil ko‘nikmalarni rivojlantirish: O‘quv dasturlariga barqaror qishloq xo‘jaligi, qayta tiklanadigan energiya va chiqindilarni qayta ishlash kabi "yashil" yo‘nalishlarni kiritish orqali yoshlarni kelajak mehnat bozoriga tayyorlash.

Yoshlar ekologik parlamentini tashkil etish: Qonun ijodkorligi jarayonida yoshlarning ekologik takliflarini inobatga oladigan rasmiy maslahat kengashlarini tuzish.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Mahallabay ekologik loyihalar: “Yashil makon” loyhasini har bir mahalla kesimida "Yoshlar ekologik bog'lari" shaklida davom ettirish va ularni parvarish qilishni yoshlar yetakchilariga birlashtirish.

Ekologik volontyorlikni rag'batlantirish: Atrof-muhitni muhofaza qilishda faol bo'lgan yoshlar uchun maxsus grantlar, stipendiyalar va xalqaro almashinuv dasturlarini joriy etish.

Ommaviy axborot vositalari bilan ishlash: Ijtimoiy tarmoqlarda ekologik "influencer"larni tayyorlash va ular orqali ekologik madaniyatni targ'ib qilish.

Ilmiy tadqiqotlarni qo'llash: Yosh olimlarning ekologik innovatsiyalarini moliyalashtirish uchun maxsus "Green Innovation Fund" tashkil qilish.

Oila institutini mustahkamlash: Ekologik tarbiya oiladan boshlanishini hisobga olib, otalar uchun ekologik savodxonlik kurslarini tashkil etish [1, 6].

Xalqaro tajriba almashinuvi: O'zbekiston yoshlarining "YouthCan" va boshqa xalqaro iqlim tarmoqlarida ishtirokini kengaytirish.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarning ekologik muammolarga bo'lgan munosabati shunchaki qiziqish emas, balki hayot-mamot masalasidir. Ularning bilimini oshirish, ruhiy holatini qo'llab-quvvatlash va amaliy harakatlariga maydon yaratish orqali biz nafaqat yashil tabiatni, balki sog'lom va mas'uliyatli avlodni tarbiyalaymiz. Bu esa O'zbekistonning 2030-yilga qadar belgilangan ekologik strategik maqsadlariga erishishining kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva M. Yoshlar ta'limi, ijtimoiy faollik va ekologik madaniyat: zamonaviy yondashuvlar va O'zbekistonda amaliy islohotlar // Cyberleninka. 2025.
2. Yoshlarning ekologik ong va ekologik madaniyatini oshirish masalalari // JIEE Journal. 2024.
3. 2025 Youth Climate Literacy Snapshot. PlanetED Report. April 10, 2025.
4. Yashil makon: umummilliy loyiha doirasidagi amaliy ishlar // O'zbekiston Respublikasi Ekologiya vazirligi ma'lumotlari. 2024.
5. Gen Z Climate Attitudes and Sustainable Living. GlobeScan Insight. May 2025.
6. Youth and the Environment: Achieving a more sustainable planet. Geneva Environment Network. October 2023.
7. Ekologik madaniyatni yuksaltirish: 2030-yilgacha bo'lgan konsepsiya. O'zbekiston Respublikasi Hukumat qarori.
8. Iqlim harakati bo'yicha yoshlar hamjamiyati (YouthCan.uz) portali ma'lumotlari.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

9. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik madaniyatini shakllantirish usullari // ResearchGate. 2024.

10. O‘zbekiston Ekologik partiyasi hisoboti va yoshlar ishtiroki tahlili. 2024.

11. Walton Family Foundation and Gallup: Youth Environment Research Report. 2024.

12. UNICEF: Youth Perspectives on Climate and Green Skills. May 2025.

13. Sobirova, M. (2020). The role of the family in the development of the integration process in science and education. JournalNX, 1137-1142.

14. Sobirova, M., Muradova, S., Khojanazarova, M., & Kiryigitov, K. (2023). Extraction of “Elicitor” and determination of volatile organic substances contained in the elicitor. In E3S Web of Conferences (Vol. 389, p. 01044). EDP Sciences.